

ЗМІСТ І ЗАКОНОМІРНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ПРИ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

Суспільне виробництво перебуває у постійному русі, але він відбувається не просто по замкненому колу, а по висхідній лінії, хоча і не завжди рівномірно. Діалектика пізнання змісту рушійних сил економічного зростання починається з розгляду відтворення суспільного виробництва як безперервного процесу виробництва. Розвиток виробництва, підвищення його ефективності досягаються зусиллями людей, їх працею та соціально-економічною активністю. Але що спонукає людей до вчинків та дій? Відповідь на дане запитання є надзвичайно важливою для розуміння умов економічного розвитку. Рушійними силами економічного прогресу, як і кожного іншого динамічного піднесення, є суперечності. Тобто економічний розвиток носить діалектичний характер, тому відсутність внутрішніх суперечностей рівнозначна призупиненню руху (розвитку). Співіснування двох взаємно суперечливих сторін, їх боротьба становлять сутність діалектичного розвитку. Відтворюваність тотожності сторін протиріччя робить будь-яку систему саморушійним організмом. Це загальне правило, зрозуміло, цілком стосується й економічного життя.

Узагальненою основою і рушійною силою розвитку виробництва є його суперечлива взаємодія зі споживанням. З одного боку, економічні потреби породжують ідеальний образ продукту і в такому смислі стимулюють його створення. Але, з іншого боку, вони самі породжуються виробництвом. У реальному житті це протиріччя - лише найзагальніша основа розвитку виробництва незалежно від його суспільної форми, що значною мірою знаходить свій вияв у відповідному типі економічних систем: традиційна, капіталістична (ринкова), командна (адміністративно-командна), змішана, перехідна (від адміністративно-командної до ринкової). З точки зору економіки та сучасної західної навчальної літератури дана суперечність (ресурси - потреби) трактується як аксіома щодо невідповідності безмежних економічних потреб обмеженим виробничим ресурсам.[1].

У сфері економічних відносин потреби набувають форми економічних інтересів і стимулів. Економічні інтереси - це спонукальні мотиви господарської діяльності людей (як господарюючих суб'єктів), які зумовлені їх місцем у системі відносин власності та наявній системі потреб. В останніх концентрується сутність інтересів: інтерес - це форма прояву потреб. Тому інтереси виступають потужним "двигуном" економічного розвитку, образно кажучи, формують ту "пружину", яка "каталізує" і приводить у рух весь економічний механізм.

З точки зору політекономічного розуміння змісту цих аспектів, важливо підкреслити, що економічні інтереси у різних соціальних класів (страт), прошарків та ін. далеко не однакові, а в ринковій (капіталістичній) економіці часто діаметрально протилежні. Дослідники методологічних проблем політичної економії при трактуванні економічних інтересів (як й інших економічних категорій) необхідно мати на увазі, що вони походять не просто з біологічної сутності природи людини, а визначаються її положенням як відповідного соціально-економічного суб'єкта в економічному устрої суспільного життя, що врешті детермінується формами власності. При всій різноманітності (як і схожості) індивідуальних уподобань, запитів та цілей у дрібного виробника - одні інтереси, у найманого працівника - інші, у підприємця-капіталіста - треті.

Варто враховувати, що людина одночасно виступає як індивід і як представник того чи іншого соціального класу (страги), групи, прошарку тощо. Відповідно до цього вона є і носієм різноманітних інтересів. Політико-економічний аналіз змісту рушійних сил економічного зростання (прогресу) передбачає врахування не лише дії базисних економічних категорій, але й функціонування позаекономічних організаційних структур та відносин - державних, політичних, ідеологічних та інших відносин і відповідних їм інституцій: політичних партій (рухів), релігійних концесій і т. ін.

Трансформаційна криза, яка почалася в 1989-1990 рр., ще не завершилась, хоча в останні роки обсяги суспільного продукту зростають. За своїм технічним рівнем вітчизняне виробництво відстає від країн Євросоюзу на 20-30 років. Це означає, що потрібно не тільки нарощувати обсяги виробництва суспільного продукту, але й переводити суспільне виробництво на інтенсивні методи та технології. Інтенсифікація - історична тенденція у русі суспільного виробництва, вона означає, що на одному і тому ж просторі суспільного виробництва за той же проміжок часу виробляється більше продукту з меншими затратами, отож сукупні витрати суспільства знижуються. В передових країнах світу інтенсифікація глибоко проникає в усі сфери виробництва, скорочує час виробництва, час обігу і відтворення в цілому. Всебічна інтенсифікація - генеральна тенденція в розвитку капіталістичного виробництва в США, Японії, країнах ЄС. Про перехід капіталізму на інтенсивні рейки писав ще К.Маркс: "Це тенденція заміщення екстенсивної праці підвищенням ступеню її інтенсивності... є певною умовою суспільного прогресу. Таким шляхом створюється вільний час також і для робітників, і інтенсивність в одному певному виді праці зовсім не позбавляє можливості для діяльності в іншому напрямку; навпаки, така діяльність може стати відпочинком, може діяти як відпочинок. Звідси надзвичайно благотворний вплив, котрий... названий процес [скорочення роботодня] вплинув на покращення фізичного, морального та інтелектуального становища робітничого класу в Англії" [2].

Слід сказати, що радянські економісти у 70-80-х роках ХХ ст. досить плідно розробляли теорію інтенсивного розвитку суспільного виробництва в умовах соціалізму. Проте соціалістична формація радянського зразка виявилася непридатним середовищем для інтенсивного типу розвитку виробництва. Теоретичні проблеми інтенсифікації відтворення досить ґрунтовно розробляли Г.Сорокін, Л.Абалкін, В.Черковець, А.Чухно, І.Лушик, Т.Хагагуров, С.Мочерний, К.Кривенко та ін.

І. Лушик писав, що "у справі інтенсифікації виробництва вирішальну роль відіграють два взаємопов'язані фактори - науково-технічний прогрес і усунування виробництва. Переорієнтація ... економіки на переважно інтенсивні методи господарювання відбувається в умовах науково-технічної революції, під впливом якої в структурі продуктивних сил і виробничих відносин відбуваються значні зміни. Від науково-технічного прогресу,- зазначає автор, - залежить сам тип розширеного відтворення [3].

Г.Сорокін дослідив закономірності інтенсифікації. Він довів, що інтенсифікація розвивається під впливом системи економічних законів. Це такі закони:

- ріст технічного будівництва виробництва;
- заміна ручної праці машинами при підвищенні економічних меж застосування машин;
- інтенсифікація праці при скороченні робочого дня та збільшенні вільного часу, інтенсифікація праці сукупного працівника;
- інтенсифікація відтворення на всіх стадіях, скорочення циклу відтворення;
- інтенсифікація простого відтворення і нагромадження [4]. "Узагальнюючи, - пише він,- можна сказати, що закономірності інтенсифікації - закономірності технічного прогресу та організації праці. Ці закономірності ведуть до підвищення економічної і соціальної ефективності" (там же).

Висновки. Інтенсифікація виробництва означає, в першу чергу, зниження сукупних витрат суспільства. В розвинутих країнах вона проникає в усі галузі виробництва. За своїм технічним рівнем Україна відстає від передових країн світу. Тільки на основі науково-технічного прогресу відбувається перехід економіки на інтенсивні методи господарювання і здійснюється розвиток суспільного виробництва.

Джерела та література:

1. Самуельсон И.Экономика. Вводный курс: Пер. С англ - М.: Прогресс, 1964.-с.35-36 .
2. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., Т.47, с.399-400 .
3. Лушик І.О. Вступ / Інтенсифікація соціалістичного виробництва.-Львів: Вид-во при ЛДУ видавн. об'єднання "Вища шк.", 1983.-с.7
4. Г.М.Сорокин. Очерки политической экономии социализма.-М.: Наука, 1984.-с.225.